

ויהי בנסוע הארון

הרב יקותיאל יהודה הלוי ראזנטל

מחבר ספר 'מעמקי הפשט'

ברוקלין ניו יורק

וַיִּסְעוּ מֵהַר ה' דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים, וְאַרְוֹן בְּרִית ה' נִסַּע לַפְּנִיָּהֶם דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים, לְתוֹר לָהֶם מְנוּחָה. וַעֲנֵן ה' עֲלֵיהֶם יוֹמָם בְּנִסְעֵם מִן הַמַּחֲנֶה. ז וַיְהִי בְּנִסְעֵ הָאָרוֹן וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה קוֹמָה ה' וַיַּפְּצוּ אֵיבֵיךָ וַיִּנְסוּ מִשְׁנֵאֵיךָ מִפְּנֶיךָ. וּבִגְוָה יֹאמֶר שׁוּבָה ה' רַבּוֹת אֶלְפֵי יִשְׂרָאֵל. ז (במדבר י, לג-לו)

פסוקים אלו צריכים תלמוד, מהו אותו ארון אשר נוסע לפניהם, הרי הארון נוסע 'בתוך המחנות' ? רש"י מפרש ע"פ הספרי ששני ארונות היו, וזהו היוצא לפניהם למלחמה הנושא את שברי הלוחות. רבים ממפרשי הפשט מיאנו לפרש כך, ופירושהו על הארון שבמשכן, אלא שרק במסע זה של 'שלושת ימים' נסע הארון לפניהם שלא כבשאר המסעות. מה מסמנת נסיעת הארון לפניהם ומדוע היא נפסקה? כמו כן נעיין במחלוקת רבי ורשב"ג בטעם הסימניות שניתנו לפני ואחרי פרשת 'ויהי בנסוע', אם להודיע שנכתבה שלא במקומה, או להודיע שהוא ספר בפני עצמו ו'נגנז'. נראה שזה תלוי במחלוקת הראשונים בביאור הארון המדובר. כך גם נבאר מהו אותו ספר שנגנז ובעומקו של ה'מהלך' שנגנז.

א. וַאֲרוֹן בְּרִית ה' נִסַּע לַפְּנִיָּהֶם

וַיִּסְעוּ מֵהַר ה' דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים, וְאַרְוֹן בְּרִית ה' נִסַּע לַפְּנִיָּהֶם דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים, לְתוֹר לָהֶם מְנוּחָה. (במדבר י, לג)

מקום הארון בזמן המסעות

המפרשים עמדו כאן על השאלה, שהרי מקומו של הארון בזמן המסעות הוא בתוך המחנה, וכלשון הפסוק בפרשת במדבר: "וְנָסַע אֲהֵל מוֹעֵד מִתְּחִנֵּה הַלַּיִל בְּתוֹךְ הַמַּחֲנֶה, כַּאֲשֶׁר יְחַנֵּן בְּן יִסְעוּ, אִישׁ עַל יְדוֹ לְדַגְלֵיהֶם" (במדבר ב, יז); מדוע אם כן,

כאן הכתוב מתאר את המסע הראשון שהארון לא נסע בתוך המחנות, אלא: "וְאָרֹן בְּרִית ה' נִסַּע לְפָנֵיהֶם?"

והנה, רש"י כאן מפרש על פי הספרי, שאין זה הארון של אוהל מועד, אלא: "זה ארון היוצא עמהם למלחמה ובו שברי לוחות מונחין, ומקדים לפנייהם מהלך שלשת ימים לתקן להם מקום חנייה", עכ"ל. וזו היא לשיטתו גם בפרשת עקב, על הפסוק "וְעִשְׂתִּי לְךָ אָרוֹן עֵץ" (דברים י, א) שיש שני ארונות, אחד שעשה משה רבינו שיוצא למלחמות, ואחד שעשה בצלאל למשכן.¹ ולפי זה, הארון שעשה בצלאל נסע בתוך המחנות, והארון עם שברי הלוחות נסע לפנייהם.²

ואולם האבן עזרא ומפרשים נוספים³ מבארים בדרך הפשט שאכן מדובר באותו ארון של המשכן, ורק במסע הזה של שלושה ימים היה הארון נוסע לפנייהם, ואילו בשאר המסעות היה הארון בתוך המחנה. וז"ל האבן עזרא: "ולפי דעתי, שהמסע הראשון לבדו לא היה כשאר המסעות. והפסוק שאמר 'ונסעו הקהתים' (במדבר י, כא) אחר נסוע שני דגלים, בכל המסעים חוץ מזה כי הארון היה נוסע לפנייהם. וזה היה שלשה ימים בלבד, וזה טעם 'דרך שלשת ימים'".⁴

מסע הארון בדרך נם

ואולם מה שצריך להבין לפי דרך האבן עזרא והמפרשים הוא, היכן נצטוו בני ישראל שיהא הארון נוסע לפנייהם במסע זה? ואדרבה, רק לפני כמה פסוקים קראנו את סדר המסעות: "וַיִּסְעוּ בְּרֵאשֹׁנָה עַל פִּי ה' בְּיַד מֹשֶׁה. וַיִּסַּע דָּגְלֵי מַחֲנֵה בְנֵי יְהוּדָה בְּרֵאשֹׁנָה וכו'", ורק אחר שני דגלים של יהודה ושל ראובן נאמר: "וַיִּנְסְעוּ הַקְּהָתִים נִשְׂאֵי

¹ וראה מעמקי הפשט דברים 'ועשית לך ארון עץ'.

² עניין זה הוא מחלוקת בירושלמי (סוטה ה, ג), וכאן פי' רש"י כשי' רבי יהודה בן לקיש, ואולם בספר יהושע פי' רש"י רבנן כפי שיבואר להלן [וראה שם בהערה], כך שגם רש"י מסכים לדרך האבן עזרא שיובא בסמוך.

³ עי' רשב"ם אברבנאל וספורנו. ובדברי הרמב"ן אין דברים מפורשים, אך משמע שלמד שזה היה אותו ארון של המשכן כשיטתו בפרשת עקב, עי"ש [והאברבנאל כתב: "ונראה שנלחץ הרמב"ן בטענה הזאת כ"כ, שבפירושו לא כתב דבר בפירוש הפסוק הזה ולא התעורר על הסתירה הזאת].

⁴ ולכאורה כוונת האבן עזרא לדייק את כפל הלשון בפסוק "וַיִּסְעוּ מִהַר ה' דָּרָה שְׁלֹשֶׁת יָמִים, וְאָרֹן בְּרִית ה' נִסַּע לְפָנֵיהֶם דָּרָה שְׁלֹשֶׁת יָמִים", שרק בשלושת הימים האלה היה הארון נוסע לפנייהם.

המקדש והקימו את המשכן עד באם", ואחריהם נסעו עוד שני דגלים של אפרים ושל דן (במדבר י, יג-כה); הרי להדיא שהמחנות נסעו כסדרן, ומה קרה כאן פתאום שאנו קוראים שהארון נוסע לפניהם?

והנראה לחדש, שבאמת מצד בני ישראל הם לא הכינו עצמם לזה. כי מצד בני ישראל, הדין הוא שמקום הארון והמשכן הוא בתוך המחנות, וכמו שמבואר בפסוקים לעיל סדר הנסיעה, אלא שכשם שאמרו חז"ל (סוטה לה, א) 'ארון נושא את נושאי'ו ואינו צריך לכהנים שיישאוהו רק הוא נושא אותם ומוביל אותם, כך ארע גם במסע הזה; והארון מעצמו הקדים ונסע לפני מחנה ישראל מבלי שום הכנה.⁵ וכן הוא פשט הפסוק: "וְאַרְוֹן בְּרִית ה' נִסַּע לְפָנֵיהֶם", שפתאום כולם רואים את הארון נוסע לפני מחנה ישראל "לְתוֹר לָהֶם מְנוּחָה!"⁶

זהו ביטוי ההנהגה הניסית לקראת הכניסה לארץ ישראל, המתקיימת לפני בני ישראל על ידי הארון. אחר שבני ישראל עשו את כל ההכנות, סודרו בדגלים סביב למשכן, תקעו בחצוצרות ועמדו כולם כצבא ה', כעת הארון מעצמו הולך לפניהם וסולל להם את הדרך לארץ ישראל, וכעניין שנאמר: "וַיַּעֲבֹר מִלְּפָנֵיהֶם וְהָ בָּרָאשָׁם" (מיכה ב, יג).

ולפי זה נראה לחדש, שהפסוקים בפרשת "וַיְהִי בְּנִסְעַת הָאָרֶץ" מתייחסים ישירות אל התיאור הזה של "וְאַרְוֹן בְּרִית ה' נִסַּע לְפָנֵיהֶם". והיינו, שכאשר פתאום ראו כולם את הארון מקדים לפני המחנות, פתח משה בדברי שירה: "קוּמָה ה' וַיִּפְצְצוּ אֲבִיבֶיךָ וַיִּגְסוּ מִשְׁנֵאֶיךָ מִפְּנֶיךָ", כנגד הנס של כיבוש הארץ אשר לקראתו הם הולכים.⁷

עד מתי נמשך הנס

ולפי דרך זו, באמת אין שום סתירה בין דין אהל מועד להיות בתוך המחנות בסדר המסעות לבין מה שהיה הארון מקדים ונוסע לפניהם; כי רק הארון הנושא את

⁵ ומכאן יש מקור מן התורה לעניין הזה של ארון נושא את נושאי'ו.

⁶ וראה אברבנאל, שרק הארון היה נוסע לפני בני ישראל, אבל שאר המשכן וכליו היו במקומם בתוך המחנות.

⁷ וראה בסמוך מה שיתבאר על 'פרשת ויהי בנסוע הארון', שם הבאנו את דברי הספורנו והמלבי"ם בתיאור פסוקים אלה, שכל עניינם הוא כנגד הכניסה לארץ ישראל בהנהגה הניסית.

נושאיו, מעצמו היה נוסע בדרך נס, ומפּלס להם הדרך. אלא שעתה יש לשאול, מדוע אם כן לא היה כעניין הזה אלא במסע הראשון של שלושת ימים כשנסעו מהר ה' כמדויק באמור "וַאֲרוֹן בְּרִית ה' נִסַּע לַפְּנִימָה דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים"; ומדוע בשאר המסעות לא היה כעניין הזה?⁸

אכן, חידוש גדול מצאתי בספר דעת זקנים מבעלי התוספות. כי הנה בפרשת שלח במעשה המעפילים נאמר: "וַיַּעֲפְלוּ לְעֹלוֹת אֶל רֹאשׁ הַהָר וַאֲרוֹן בְּרִית ה' וּמִשָּׁה לֹא מָשׂוּ מִקֶּרֶב הַמַּחֲנֶה" (במדבר יד, מד). ובפשטות הפשט הוא, שהארון ומשה רבינו לא הלכו יחד עם המעפילים. אלא שצריך ביאור, שלכאורה פשיטא, לאחר שאמר להם משה רבינו: "אַל תַּעֲלוּ כִּי אֵין ה' בְּקִרְבְּכֶם" (שם, מב), ומה הצד שהארון ומשה הלכו עמהם? אלא נראה כמו שכתבו הדעת זקנים בפרשתנו:

וַאֲרוֹן בְּרִית ה' נִסַּע לַפְּנִימָה דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים – לפי פשוטו, שהיתה נסיעה דארון באותן שלשה ימים עד שבאו למדבר פארן, אבל כשבאו למדבר שלחו המרגלים כדכתיב וישלח אותם משה ממדבר פארן, ואז נסעו בלא ארון כדכתיב ויעפילו לעלות וכו' וארון ברית ה' ומשה לא משו מקרב המחנה, והיא היתה נסיעה ראשונה שעשו אחר אותן שלשה ימים.

והיינו שבאמת מלכתחילה היה ראוי שהנס הזה ימשיך עמהם גם אחר המסע הזה של שלושת ימים, אלא שאחר המסע הזה כבר חטאו ישראל במרגלים, ובעקבות חטא המרגלים פסק הנס הזה; והוא האמור במעשה המעפילים: "וַאֲרוֹן בְּרִית ה' וּמִשָּׁה לֹא מָשׂוּ מִקֶּרֶב הַמַּחֲנֶה". כלומר, לא רק בגלל שהם היו מעפילים לא זו הארון מן המחנה, אלא שאז התגלה שכל ההנהגה הניסית שהיה הארון נוסע לפניהם פסקה אפילו לשאר בני ישראל בשאר המסעות בגלל חטא המרגלים. והטעם מבואר, כי בחטא המרגלים הפסידו בני ישראל את המהלך של כניסה לארץ ישראל בדרך נס,

⁸ וראה אברבנאל שכתב: "אמנם במסע הראשון שנסעו מהר סיני יצא הארון לפניהם לתור להם מנוחה וכו'. והיה זה לפי שרצה הקב"ה לזכות את ישראל שארון בריתו יוצא לפניהם באותו מסע ראשון בעבור שנסעו מהר ה' כאלו יצא מלכם לפניהם וה' בראשם. וכן עשה להם במסע האחרון בהכנסם לארץ שבעברם את הירדן צוה שילך הארון האלהי לפניהם כאדם המלווה את חברו בצאתו מן העיר ובבואו אליה כדי לכבדו". וראה בסמוך מה שיתבאר בעניין האמור בספר יהושע.

ואינם כובשים את הארץ אלא בדרך מלחמה; וממילא באותו זמן, גם מסע הארון לפני המחנות פסק.⁹

הארון בספר יהושע

ואולם, עוד פעם אחת בלבד, זכו ישראל שיתקיים כעניין הזה שיהא הארון מקדים ונוסע לפנייהם; והיא, בספר יהושע, במעבר הירדן:

וַיִּשְׁכַּם יְהוֹשֻׁעַ בְּבֹקֶר וַיִּסְעוּ מִהַשְּׁטִים וַיָּבֵאוּ עַד הַיַּרְדֵּן הוּא וְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּלְנוּ שָׁם טָרֶם יַעֲבְרוּ. וַיְהִי מִקְצֵה שְׁלֹשֶׁת יָמִים וַיַּעֲבְרוּ הַשְּׁטָרִים בְּקִרְבַּי הַמַּחֲנֶה. וַיִּצְווּ אֶת הָעָם לֵאמֹר כִּרְאוּתְכֶם אֶת אַרְוֹן בְּרִית ה' אֱלֹהֵיכֶם וְהַפְּהִינִים הַלְוִיִּם נִשְׂאִים אֹתוֹ וְאַתֶּם תִּסְעוּ מִמְּקוֹמְכֶם וְהִלַּכְתֶּם אַחֲרָיו. אֲדָ רְחוּק יִהְיֶה בֵּינֵיכֶם וּבֵינֵינוּ כְּאַלְפִים אַמָּה בַּמִּדָּה אֶל תִּקְרְבוּ אֵלָיו לְמַעַן אֲשֶׁר תִּדְעוּ אֶת הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר תֵּלְכוּ בָּהּ כִּי לֹא עֲבַרְתֶּם בְּדֶרֶךְ מִתְּמוֹל שְׁלֹשׁוֹם. (יהושע ג, א-ד)

ופי' רש"י על פי הגמרא (סוטה לג, ב): "וְהִלַּכְתֶּם אַחֲרָיו – נשתנה המסע הזה משאר המסעות, שכל זמן שמשה קיים היה עמוד הענן נוסע תחילה, ומראה להם את הדרך, והארון נוסע אחר שני דגלים, אבל עכשיו הארון נוסע תחילה וכו'. כִּי לֹא עֲבַרְתֶּם בְּדֶרֶךְ מִתְּמוֹל שְׁלֹשׁוֹם – לא הלכתם בענין זה עד הנה".¹⁰ הרי שגם בכניסתם לארץ, שוב היה כסדר הזה שהארון הקדים לפני בני ישראל.

וגם זה מבואר היטב, ולפי שבאותו המעמד חזרו בני ישראל לזמן קצר אל ההנהגה הניסית של כניסה לארץ בדרך נס. כי אמנם עיקר כיבוש הארץ הייתה בדרך מלחמה, אך בקיעת מי הירדן וכיבוש יריחו שהיה מיד לאחריה, היו בדרך נס. והוא שנאמר בפסוקים הסמוכים:

⁹ אכן יש לציין אל הגמרא בברכות דף נד, ב גבי נס נחלי ארנון, שם משמע שגם בשאר המסעות היה הארון נוסע לפנייהם. ולשון הגמרא: "ולא הו' ידעי דארון הוה מפניו דישאל והוה ממין להו טורי מקמיהו, כיון דאתא ארון אדבקו טורי בהדי הדדי וקטלינון ונחת דמיהו לנחלי ארנון". והיי"ע.
¹⁰ כאן הולך רש"י כדרכו של האבן עזרא. וכתב האברבנאל על הפרשה: "אבל הענין מבואר מעצמו, שרש"י כאן בפירוש התורה נמשך לדעת רבי יהודה בן אלעאי נכך גי' האברבנאל, ולפנינו: 'בן לקיש', ובפירושו לספר יהושע יען לחצתו הקושיא כאן נטה לדעת רבנן". וראה בפרק הבא שמחלוקת זו תלויה במחלוקת רבי ורשב"ג.

וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ אֶל הָעָם הַתְּקַדְּשׁוּ כִּי מִחָר יַעֲשֶׂה ה' בְּקִרְבְּכֶם גְּפִלְאוֹת. וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ אֶל הַכֹּהֲנִים לֵאמֹר שְׂאוּ אֶת אַרְוֹן הַבְּרִית וְעִבְרוּ לִפְנֵי הָעָם וַיִּשְׂאוּ אֶת אַרְוֹן הַבְּרִית וַיֵּלְכוּ לִפְנֵי הָעָם. וַיֹּאמֶר ה' אֶל יְהוֹשֻׁעַ הַיּוֹם הַזֶּה אֶחָל גְּדִלְךָ בְּעֵינַי כָּל יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִדְעוּן כִּי בְּאֲשֶׁר הָיִיתִי עִם מֹשֶׁה אֶהְיֶה עִמָּךְ. (שם, ה-ז)

במעמד הזה בלבד, נוהג הקב"ה עם יהושע בהנהגה הניסית שהייתה עם משה רבינו; ובמעמד הזה בלבד, היה הארון נוסע לפניו וכובש להם הדרך כדרך שנסע לפניו במסע הראשון מהר ה'.¹¹ וראה עוד בסמוך ב'פרשת ויהי בנסוע הארון' השלמה לסוגיה זו.

ב. פרשת ויהי בנסוע הארון

מחלוקת התנאים בפרשה

וַיְהִי בְּנִסְעֵי הָאָרוֹן וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה קוּמָה ה' וַיִּפְצוּ אִיבֵיךָ וַיִּנְסוּ מִשְׁנֵאֵיךָ מִפְּנֵיךָ. וּבִגְבוּחַ יֹאמֶר שׁוּבָה ה' רַבּוֹת אֵלַי יִשְׂרָאֵל. (במדבר י, לה-לו)

איתא בגמרא מסכת שבת (דף קטז, א):

ת"ר: "ויהי בנסוע הארון ויאמר משה" – פרשה זו עשה לה הקב"ה סימניות מלמעלה ולמטה, לומר שאין זה מקומה. רבי אומר, לא מן השם הוא זה, אלא מפני שספר חשוב הוא בפני עצמו. כמאן אזלא הא דא"ר שמואל בר נחמן א"ר יונתן "חצבה עמודיה שבעה" (משלי ט, א) אלו שבעה ספרי תורה; כמאן? כרבי. מאן תנא דפליג עליה דרבי? רשב"ג הוא, דתניא: רשב"ג אומר, עתידה פרשה זו

¹¹ ומלבד הדמיון אל נסיעת הארון לפני ישראל, עוד מדובר שם על 'שלושת ימים' כמו בפרשתנו: "ויבאו עד הירדן הוא וכל בני ישראל וילנו שם שם ויעברו. ויהי מקצה שלשת ימים ויעברו השטרים בקרב המחנה. ויצו את העם לאמר וכו'", וכביכול בני ישראל ממשיכים כאן את מה שהתחילו באותם שלושת הימים שנסעו מסיני, ועל כן התעכבו שלושה ימים לפני שנסעו, ומיד לאחר מכן הארון נסע לפניו. וכמו כן, כנגד האמור בפרשתנו: "ויהי בנסוע הארון וכו'", שם אנו קוראים: "ויהי בנסוע העם וגו'" (יהושע ג, יד).

שתיקך מכאן ותכתב במקומה, ולמה כתבה כאן? כדי להפסיק בין פורענות ראשונה לפורענות שנייה וכו'. והיכן מקומה? אמר רב אשי, בדגלים.

הרי נחלקו רבי ורשב"ג אם פרשה זו סדורה במקומה אם לאו. לדעת רשב"ג עיקר מקומה הוא בפרשת הדגלים,¹² ואילו לרבי עיקר מקומה הוא כאן, אלא שיש לה גדר של ספר בפני עצמו עד שהתורה כולה היא שבעה ספרים, ועליה אמר שלמה: "חצבה עמודיה שבעה".

מהו "בְּנִסְעֵי הָאָרֶץ"

כאשר נעמיק במחלוקת זו, נראה שמחלוקת רבי ורשב"ג אינה רק במשמעות הסימניות שלפניה ולאחריה, אלא המחלוקת נוגעת גם אל עיקר הפשט מהו "בְּנִסְעֵי הָאָרֶץ"; ותחילה נעמיד את הדברים, ואחר כך נבססם בהרחבה.

כי הנה לשיטת רשב"ג שעיקר מקום פרשה זו הוא בפרשת הדגלים, כשנאמר בפסוק "בְּנִסְעֵי הָאָרֶץ", היינו 'בְּנִסְעֵי הַמִּשְׁכָּן', והוא מסע אוהל מועד עם ארון העדות בתוך המחנות. ולעומת זאת לשיטת רבי שהפרשה נמצאת במקומה, נראה שהוא מפרש את האמור "בְּנִסְעֵי הָאָרֶץ", שהוא מתייחס ישירות אל האמור שני פסוקים קודם לכן: "וַיִּסְעוּ מִהַר ה' דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים, וְאֶרֶץ כְּנָעַן לְפָנֵיהֶם דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים, לְתוֹר לָהֶם מְנוּחָה" (במדבר י לג), והיינו כפי שבארנו לעיל על הפסוק הזה, הנס שהיה הארון מקדים ונוסע לפני המחנות.

ונמצא, שלדעת רשב"ג פרשה זו באמת אינה במקומה, כי ראויה היא להיכתב יחד עם שאר מסע המחנות; ואילו לרבי, אדרבה, הפרשה הזו נמצאת בדיוק במקומה הראוי לה, מיד אחר הנס הגדול שהארון מקדים ונוסע לפני בני ישראל. ומתוך כך נראה לחדש, שמחלוקת זו של רבי ורשב"ג נוטלת חלק בסוגיה שפתחנו בפרק הקודם, אם ארון אחד היה או שני ארונות היו; וכל משמעות פרשת "בְּנִסְעֵי הָאָרֶץ" תלויה במחלוקת זו, וכאשר יתבאר.

---

¹² לשון רש"י: "שאינן זה מקומה – שאינה ראויה לכאן, דלאו בהליכות מסעות משתעי לעיל מינה אלא בדגלים היתה ראויה ליכתב בפרשת במדבר סיני". ויל"ע במש"כ ש"היתה ראויה ליכתב בפרשת במדבר סיני", והרי עיקר פרשת המסעות היא בפרשתנו, לעיל: "וַיִּסְעוּ בְּרֶאשֶׁתָּהּ וכו'".

ג' נפק"מ בפרשה

בירושלמי מסכת סוטה (פ"ח ה"ג) נחלקו התנאים:

דתני ר' יודה בן לקיש אומר, שני ארונות היו מהלכים עם ישראל במדבר, אחד שהיתה התורה נתונה בו ואחד שהיו שברי הלוחות מונחין בתוכו וכו', ורבנן אמרי, אחד היה, ופעם אחת יצא בימי עלי ונשבה וכו'.

ויש להראות ג' נפק"מ בביאור הפרשה התלויות במחלוקת זו; וכי מחלוקת רבי ורשב"ג תלויה במחלוקת רבנן ור' יהודה בן לקיש:

א. "וְאֲרוֹן בְּרִית ה' נֹסֵעַ לְפָנֵיהֶם": איזה ארון היה נוסע לפניהם, ובאיזו צורה.

ב. "וַיְהִי בְּנוֹסַע הָאָרוֹן וַיֵּאמֶר מֹשֶׁה": מה הייתה אמירה זו, ואימתי נאמרה.

ג. "פרשה זו עשה לה הקב"ה סימניות מלמעלה ולמטה": מה פשר הסימניות האלה.

כפי שהתבאר בפרק הקודם, המפרשים התקשו מדוע הארון נסע לפניהם ולא 'בתוך המחנות'. ונאמרו שתי דרכים עיקריות בעניין: רש"י פירש כשיטת ר' יהודה בן לקיש, שהארון כאן "זה ארון היוצא עמהם למלחמה ובו שברי לוחות מונחין", ואילו האבן עזרא ושאר מפרשים פירשו כשיטת רבנן, שבאמת אין אלא ארון אחד, ורק במסע הראשון של שלושת ימים היה הארון נוסע לפניהם. ועל פי דרך זו של האבן עזרא והמפרשים חידשנו, שהארון מעצמו היה מקדים לפני ישראל בדרך נס ומוליכם לקראת כיבוש ארץ ישראל בהנהגה ניסית. ואולם כל זה אינו אלא כשיטת רבנן שהיה רק ארון אחד, אך לשיטת רבי יהודה בן לקיש עמה הלך רש"י בפרשה, אין מקור לומר שהארון עם שברי הלוחות הקדים מעצמו ונסע לפני המחנות בדרך נס. הרי הנפק"מ הראשונה.

ועתה, הפסוק "וַיְהִי בְּנוֹסַע הָאָרוֹן וַיֵּאמֶר מֹשֶׁה" מתפרש אף הוא בשתי דרכים לפי כל אחד מן הפירושים. לפי רבנן שהארון מעצמו היה מקדים ונוסע בדרך נס, הפסוק הזה הוא המשך ישיר מן הפסוק הקודם; כי כאשר ראה משה רבינו את "אָרוֹן בְּרִית ה' נֹסֵעַ לְפָנֵיהֶם", הוא פתח ואמר כעין שירה כנגד הנס הזה של מסע הארון, וכאשר בארנו לעיל. והיינו שהפסוקים האלה נאמרו לאחר שהארון נסע מעצמו. ולעומת זאת לדעת ר' יהודה בן לקיש שלא היה כאן שום נס במסע הארון עם שברי לוחות, צריך לפרש שהפסוקים האלה לא נאמרו לאחר שהארון נסע מעצמו, אלא אלה הם

דברי התפילה שאמר משה רבינו קודם שהתחילו בנסיעה, ורק על פיו היו נוסעים, וכדברי רש"י לעיל על הפסוק "על פי ה' יסעו בני ישראל" (במדבר ט, יח): "ולא היה מהלך עד שמושה אומר קומה ה'". ורש"י הולך בזה לשיטתו, שמפרש הפרשה כולה כרבי יהודה בן לקיש ששני ארונות היו. הרי הנפק"מ השנייה.

ולפי זה נמצא, שאותה מחלוקת רבי ורשב"ג אם פרשת ויהי בנסוע הארון נמצאת במקומה או לא, אף היא יוצאת ממחלוקת ר' יהודה בן לקיש ורבנן. שהרי לפי ר' יהודה בן לקיש, פרשת "וַיְהִי בְּנִסְעֵי הָאָרֶן" באמת שייכת אל סדר הדגלים ואל ההכנות קודם הנסיעה, שהרי לא היו נוסעים עד שמושה אומר 'קומה ה'', ודברי משה הם כמו סילוק הענן מעל המשכן האמור בפרשה לעיל. ולעומת זאת לפי רבנן, מקומה של פרשה זו הוא דווקא כאן, וכפי שבארנו שהם הדברים שאמר משה רבינו אחר שראה את "אָרוֹן בְּרִית ה' נִסְעֵ לְפָנֵיהֶם". ואם כן נראה שיש לתלות את מחלוקת רבי ורשב"ג במחלוקת ר' יהודה בן לקיש ורבנן, רבי שאמר שהפרשה הזו נמצאת במקומה כרבנן, ורשב"ג שאמר שאין זו מקומה כר' יהודה בן לקיש. וכאן שוב, רש"י על הפרשה מביא רק את שיטת רשב"ג, וזה לשיטתו שפי' כדרכו של ר' יהודה בן לקיש. אכן לפי שיטת האבן עזרא ושאר מפרשים, לכאורה אדרבה, עיקר הפשט הוא כשיטת רבי.¹³ והרי הנפק"מ השלישית.

ג. ספר בפני עצמו

ויש להתבונן בשיטת רבי, מאיזה טעם תהא פרשה זו 'ספר בפני עצמו'; כי אמנם אפשר להבין שזו פרשה חשובה עד למאוד ויש לה חשיבות בפני עצמה, אך האם זו סיבה להפוך אותה לספר בפני עצמו? והרי פרשת עשרת הדברות אינה ספר בפני עצמו, וכן פרשיות שמע והיה אם שמוע ועוד פרשיות רבות חשובות כל אחת ואחת

¹³ ואולם רוב מפרשי התורה נמשכו אחר פירוש רש"י כאן ולא הזכירו את שיטת רבי. אך זאת יש לציין, שסתם משנה במסכת ידיים (פ"ג מ"ה) היא כרבי: "ספר שנחקק ונשתייר בו שמונים וחמש אותיות כפרשת ויהי בנסוע הארון, מטמא את הידים. מגילה שכתוב בה שמונים וחמש אותיות כפרשת ויהי בנסוע הארון, מטמא את הידים". וכתב שם הרמב"ם בפיהמ"ש: "בידינו עיקר כי פרשת ויהי בנסוע הארון וגו' ובנחה יאמר וגו', הפסוקים כולם הם ספר בפני עצמו. אמרו 'חכמות בנתה ביתה, חצבה עמודיה שבעה' (משלי ט, א), אלו הן שבעה ספרי תורה וכו'". הרי שעיקר ההלכה היא כשיטת רבי. וכן כתב בעל התורה תמימה בהערה: "וקיי"ל כרבי, דסתם משנה אתיא כרבי".

לעצמה, אך לא מצאנו שהתורה תקרא להן 'ספר בפני עצמו'; מה הייחודיות של פרשת "וַיְהִי בְּנֹסַע הָאָרֶץ" שרק היא ספר בפני עצמו?¹⁴

ספר שנגנז

והנה במדרש משלי מופיעה שיטת רבי בנוסח אחר, וכך נאמר שם:

"ויהי בנסוע הארון" – בין למעלה בין למטה נקוד. רבי אמר, ספר היה בפני עצמו ונגנז. (מדרש משלי כו, כד)

ופשטות משמעות המדרש היא, שהספר הזה של פרשת ויהי בנסוע הארון היה ספר גדול הרבה מעבר לשני הפסוקים האלה של דברי משה רבינו, אלא שכולו נגנז מלבד שני הפסוקים האלה. ומבואר ביותר לפי זה דברי המשנה במסכת ידים (פ"ג מ"ה): "ספר שנמחק ונשתייר בו שמונים וחמש אותיות כפרשת ויהי בנסוע הארון, מטמא את הידים", כי פרשת ויהי בנסוע הארון עצמה היא בבחינת ספר שנמחק ונשתייר בו שמונים וחמש אותיות.

ועתה, ביותר צריך להבין, מהו סוד פרשה זו, ומה היה ספר זה שנגנז ולא נשתייר ממנו אלא שמונים וחמש אותיות. ובכדי לרדת אל סוד העניין מה הוא תוכן ספר זה, נראה להתבונן מעט בפרשה זו בסדר נגיעה בעלמא, ולהציע מתוך דברי המפרשים מה היה ספר זה שנגנז, ולאור הדברים שהתבארו במהלך הפרשיות מתחילת חומש במדבר.

המהלך שנגנז

והנה הספורנו והמלבי"ם מפרשים את דברי משה רבינו בפסוקים אלו, כנגד מהלך הכניסה לארץ ישראל בדרך נס.¹⁵ וז"ל הספורנו:

---

¹⁴ עי' תורה תמימה שכתב: "ונראה דר"ל שמפני יקרת תוכן הענין כדאי לעשותה לפרשה זו ספר בפני עצמו". ועדיין צ"ב, מהי יקרת תוכן העניין בפרשה זו יותר משאר פרשיות? ¹⁵ וראה מה שהרחבנו ב'פתיחה לפרשת במדבר'.

וַיְהִי בְּנִסְעֵי הָאָרֶץ – ללכת ולהכנס לארץ ישראל. קומה ח' וַיִּפְצְאוּ אֶיבֵיהֶּ – כי אמנם לולא שלחו מרגלים היו נכנסים בזולת מלחמה, שהיו האומות בורחים "כעזובת החרש והאמיר אשר עזבו מפני בני ישראל" (ישעיהו יז, ט). וַיִּנְסֹוּ מִשְׁנֵאֵיֶה מִפְּנֵיֶה – פן יבאו ישראל להחרימם. (ספורנו במדבר י, לה)

וכן כתוב המלבי"ם:

וַיְהִי בְּנִסְעֵי הָאָרֶץ – באשר הלכו אז כדי לנס לארץ מיד, וה' הבטיחם שלא יצטרכו לשום מלחמה רק ה' ילך לפניו ויגרש מפניהם אויב ויאמר השמד, שעל זה הלך ארון הברית שעליו שכנית ה' בראשם להקדים לפניו לגרש את האויב, כמ"ש רב לכם שבת בהר הזה פנו וסעו לכם וכו' עלה רש, ופרש"י עפ"י דברי חז"ל שאמר להם שאין צריך להם להלחם כי ה' ילחם להם רק ללכת ולרשת את הארץ, וע"כ אמר משה אל ה' ההולך עם ארון קדשו להורישי יושבי הארץ, קומה ח' וַיִּפְצְאוּ אֶיבֵיהֶּ וכו'. (מלבי"ם במדבר י, לה)

ועל פי זה, ניתן להבין מה נגנז. כי כל המהלך הזה של הכניסה לארץ ישראל בדרך נס לא קרה לבסוף. מיד בפסוק הבא אנו קוראים: "וַיְהִי הַעַם כְּמִתְאַנְנִים רַע בְּאַזְנֵי ה' וכו'" (במדבר יא, א), ומכאן רק הידרדר הסיפור בחטא אחר חטא עד שחטאו במרגלים, וכל המהלך הזה של פרשת ויהי בנסוע הארון נגנז, ועתיד להיגלות רק לעתיד לבוא.¹⁶ נראה אם כן, שהספר שנגנז, הוא אותו ספר במדבר שהיה אילו לא היו חוטאים ישראל, ספר במדבר המתאר את הכניסה לארץ ישראל בדרך נס, ולא נשתייר ממנו אלא שני פסוקים של פרשת ויהי בנסוע הארון.

מקומה של פרשת ויהי בנסוע הארון

והנה רשב"ג אומר: "פרשה זו עשה לה הקב"ה סימניות מלמעלה ולמטה, לומר שאין זה מקומה. ולמה כתבה כאן? כדי להפסיק בין פורענות ראשונה לפורענות שנייה". ועתה, כאשר אומר רבי: "לא מן השם הוא זה, אלא מפני שספר חשוב הוא בפני עצמו", בפשטות משמע שרבי לא סובר מעניין ההבדלה, ופרשה זו נמצאת במקומה, רק שלמעשה היא ספר בפני עצמו. אכן על פי המתבאר נראה, שאדרבה,

¹⁶ וראה מעמקי הפשט פרשת דברים 'ואתנחן לברית עם לאור גויים', לעומק המשמעות של כל המהלך שהשתנה בעקבות חטא המרגלים.

רבי סובר שפרשה זו עושה הברלה גדולה הרבה יותר משיטת רשב"ג. הפרשה הזו חוצצת ומחלקת את חומש במדבר באמצע לשלושה ספרים!
הפרשה הזו אמנם נמצאת במקומה מבחינת סדר הדברים, אך מבחינה מהותית היא לא במקומה, כי כל המהלך שלה נגנו, ומכאן ואילך יש כביכול ספר חדש, לא אותו הספר של תחילת החומש.

מתחילת חומש במדבר יש תהליך של בניין עם ישראל סביב למשכן, ויצירתם להיות 'צבאות ה'". החל במניין בני ישראל וסידור הדגלים, מניין הלויים וסידורם סביב למשכן, שילוח טמאים, קרבנות הנשיאים, חצוצרות; וכך היה המהלך הזה הולך ונבנה פרשה אחר פרשה, עד הגעתו אל הפסגה בפרשת ויהי בנסוע הארון. ובפרשה זו בני ישראל נוסעים אחר הארון המקדים לפנייהם בדרך נס והולכים לקראת כיבוש ארץ ישראל בהנהגה ניסית.

והנה, מיד בפסוק הבא, פתאום בנפילה אחת: "וַיְהִי הַעַם כְּמִתְאַנְנִים", והכול נשבר ונגנו. ומכאן ואילך יש כביכול חומש במדבר חדש.¹⁷ ומטעם זה, בכדי לחצוץ ולחלק לגמרי את תחילת הספר מסופו, עשה הקב"ה סימניות סביב פרשת ויהי בנסוע הארון ועשאה ספר בפני עצמו, לומר שכביכול הספר של תחילת החומש אינו אותו הספר של סוף החומש, ומכאן ואילך יש מהלך חדש.¹⁸

---

¹⁷ כבר בסיפור הזה של המתאננים והמתאווים, התנבאו אלרד ומידד: 'משה מת ויהושע מכניס', מה שמלמד על הפסד המהלך הראשון של כניסה לארץ ישראל.

¹⁸ כעין הדברים האלה כתב רש"ר הירש בפירושו, וז"ל: "מתן תורה בהר סיני תם ונשלם. אילו היה העם מגיע כבר לרמה הגבוהה הנדרשת לקיום התורה, היו דברי ימיו שלאחר מכן שונים לחלוטין ופחות סבוכים. מהר ה' היו נוסעים מיד לארץ ה' כדי לקיים את התורה בארץ, ומקדש התורה ועם התורה היו מגיעים למעלתם העליונה בארץ, ומפיצים אורם למרחוק לכל העמים. עכשיו אין זה אלא חזון לאחרית הימים. וכמו דברי ימי ישראל, כך היו גם דברי ימי המין האנושי מתפתחים במסלול שונה. אך העם טרם הגיע לגבהים הרמים של ייעודו. הפסוקים הבאים מוליכים אותנו אל תוככי המחנה, ומובאת בהם סדרה של חטאים. לבסוף יתברר שכל הדור הזה לא היה ראוי להיכנס לארץ התורה. שירות הארץ למאות השנים הבאות הייתה רק חלק מהתקופה המחנכת של דברי ימי ישראל; ושגם תקופה זו, של חינוך ישראל לייעודו, הייתה יכולה להתחיל רק לאחר שהדור שיצא ממצרים עבר מן העולם, ודור חדש גדל במקומו. כתוצאה מכך, מהווה הפסוק הקודם פרשת דרכים, נקודת מפנה אמיתית בהיסטוריה היהודית. ולא עוד אלא שפסוק זה נחשב לסוף של ספר, הפרק הבא נחשב לתחילת ספר חדש, והפסוקים שביניהם הם בבחינת 'ספר חשוב הוא בפני עצמו'. משום כך

וּבְנֵיחָהּ יֵאמֵר

שני הפסוקים של פרשת ויהי בנסוע הארון, מביאים את המהלך הראשון של חומש במדבר, של בניין עם ישראל כצבאות ה' והכניסה לארץ ישראל בהנהגה ניסית, וכאשר ראינו לעיל את דברי הספורנו והמלבי"ם על הפסוק הראשון: "קוּמָה ה' וְפָצוּ אֵיבֶיךָ וַיִּנְסוּ מִשְׁנְאֵיךָ מִפְּנֵיךָ".

ועל הדרך הזו נראה גם עומק המשמעות בפסוק השני: "וּבְנֵיחָהּ יֵאמֵר שׁוּבָה ה' רְבֹבוֹת אֶלְפֵי יִשְׂרָאֵל", כי עם ישראל הם עצמם צבאות ה' ומקום להשראת השכינה. ולשון הרמב"ן להלן בפרשה: "כי ישראל צבאות השם בארץ, כמו שנעשה ארון וכפורת והמשכן בדמות המשמשין במרום, ונעשו דגלים בדמיון המרכבה אשר ראה יחזקאל, להשרות שכינה עליהם בארץ כאשר היא שכינה בשמים" (רמב"ן במדבר יא, טז). ועל עניין זה משורר משה רבינו כאשר הוא רואה את השכינה שורה על מחנה ישראל המסודר בדגלים סביב למשכן.

ובזה יש לציין אל דברי הספורנו על הפסוק הזה: "ה' רְבֹבוֹת אֶלְפֵי יִשְׂרָאֵל – כמו ה' צבאות אלפי"¹⁹ ישראל, כאמרם ז"ל: 'לא נקרא צבאות אלא על שם צבאות ישראל'". והנראה בביאור דבריו, שיש כאן חידוש בשמותיו של הקב"ה; כי האמור 'רְבֹבוֹת אֶלְפֵי יִשְׂרָאֵל' כולו חלק משם ה', וכאילו אמר 'צבאות אלפי ישראל', שהמילה 'צבאות' היא משמותיו של הקב"ה, וכאן הצבאות הם 'רְבֹבוֹת אֶלְפֵי יִשְׂרָאֵל' עצמם ששם ה' נקרא עליהם, עד שנקרא הקב"ה בשם: "הוי"ה רְבֹבוֹת אֶלְפֵי יִשְׂרָאֵל".

מוסגרים שני פסוקים אלה בסימניו מלמעלה ולמטה. נמצא שלא רק חמישה ספרים ניתנו למשה, אלא מספר ספרי התורה הוא באמת שבעה, "עכ"ל.

¹⁹ קצת היה נראה שצריך לומר "כמו ה' צבאות אלהי ישראל", וכוונתו אל הפסוקים הרבים בתנ"ך המזכירים את שם ה' בדרך זו.